

СТУДЕНТ-ЖУРНАЛІСТ СІМДЕСЯТИХ РОКІВ: ЧАС І ЛЮДСЬКІ ДОЛІ

Олександра Сербенська

*доктор філологічних наук, професор кафедри радіомовлення і телебачення
Львівського національного університету імені Івана Франка*

Теплого вересневого дня з різних куточків краю з'їхалися до Львова колишні студенти на свій приємний і поважний ювілей – 40-річчя закінчення факультету журналістики ЛНУ імені Івана Франка. Люди вже зрілого віку, статечні, розважливі, з великим життєвим досвідом, з набутим багатющим багажем журналістської “мудрості”, які знають собі ціну і можуть по-справжньому оцінити інших, які пізнали добро і зло, людську порядність, зичливість, щирість, зворушливе побратимство, незрадливу любов і навчилися протидіяти лукавству, зраді, підступності, фарисейству; чимало з них збагнули софійність світу і своє призначення в ньому. Переконались, що не розминулися з професією, що якраз журналістика, заглиблення в силу слова дали змогу реалізувати свої можливості, іноді ще навіть неусвідомлені, виконати послане долею призначення, впевнилися, що життя не змарноване.

Вони приїхали, щоб ще раз поринути в неповторну атмосферу Львова, відчутти його артизм і аристократизм, почути музику, застиглу в камені, вслухатись в мову левів, зарядитися самотньою енергетикою міста, де вібрує свій, специфічно львівський дух і яке для багатьох стало рідним, міста, що ним, як про це ще в давнину говорили, сам Бог опікується.

Усе сказане – не просто приємні слова для характеристики колишніх порядних і працюючих студентів (наша педагогічна доля не так часто дарує нам таких), а деякі думки з їхньої гарної і цікавої праці, яку вони привезли з собою, – “*Журналістика у наших серцях і долях*” (видано у Луцьку “Вісник + К”, 2015, 247 стор.). Ця назва багато що говорить сама про себе: майже всі залишилися відданими обраному фахові і, як пише один з упорядників, “*діяльними на вітчизняній інформаційній ниві, стали справжніми аристократами інформаційної сфери. Серед них чимало мають державні та інші нагороди, майже третина – заслужені журналісти України*”. Не знаю, чи інші колишні курси можуть похвалитися подібною скарбницею спогадів, хоч саму ідею не одні схвалювали; щоправда, ще одну книжку видали (з ініціативи голови Асоціації випускників доц. І. Лубковича) “*Про далеке і близьке*” (Львів, 2015, 100 стор.), в якій опублікували свої роздуми кільканадцять випускників різних років.

Про цінність і унікальність книги наших випускників 1975 р. свідчить хоча б той факт, що голова університетської профспілкової організації доц. Володимир Качмар, як тільки побачив у мене цю книгу, відразу зробив з неї копію для музею.

Курс не випадково закарбувався в нашій пам'яті як особливий, унікальний; на диво, було дуже вдало підібрано вступників. Враження таке, що чиясь дивна, мудра і зичлива рука з багатьох містечок і сіл звела до купи понад сімдесят хлопців і дівчаток, працюючих, щирих, відвертих, розумних, які відчували поклик долі служити Правді через Слово, само-

виражатися ним, у яких пульсувала спрага до життя і потяг до творчості. Зібрала, щоб пересвідчитися, чи витримають випробування злом, несправедливістю, чи зігнуться під ударами сатанинської ідеології людиноненавистництва, чи здатні пам'ятати про совість і не торгувати нею, чи спроможні на практиці реалізувати кодекс журналістської честі, чи стало усвідомленим суворе професійне служіння істині, чи гідно зуміють вийти зі складних перипетій, якими щцерьт переповнений світ, де своє панування всіма можливими способами хоче утвердити той, хто ще в часи діянь Христа оголосив себе “князем світу цього”.

У вступному слові книги чітко викладена настанова, мета праці. Читаємо: *“Ми прагнули розповісти передусім про той непростий час, про тодішнє студентське середовище, про наших університетських Навчителів, які дали нам не тільки непроминуці знання з сучасної української мови чи публіцистичної майстерності, а й часточку своїх прихильних, небайдужих душ [...] . Ми нікого не хочемо повчати, давати якісь настанови [...] . Ми просто хочемо додати кілька штрихів до портрету нашого покоління, щоб можна його глибше зрозуміти й точніше оцінити [...]”*.

Нам пощастило жити і працювати в часи, коли суттєвим чином змінювався світ. Коли на розвалинах імперського Союзу нарешті відновилаь Українська держава, коли впала “залізна завіса”, яка протягом тривалого часу відгороджувала нас від цивілізованого світу, коли свобода слова стала не просто терміном, а реальністю. І ми були не тільки свідками, а й учасниками цих історичних перемін”.

Книга вдало скомпонована; її основні розділи: Вступна частина, у якій – поезія Романа Качурівського *“І слово, наче музика звучатиме”*, присвячена нелегкій праці журналіста, виступ одного з ініціаторів видання Володимира Краснодемського *“Львів, який завжди з нами”*, далі – великий розділ *“Ми ще в дорозі”*, де понад тридцять цікавих розповідей. Виокремлено чотири сторінки для коротких характеристик кількох педагогів *“Ми вдячні їм за велику науку людяності”* (*“Зорі першої величини”*). Окремо подали кільканадцять гарних художніх етюдів – *“На літературній ниві”*. Є розділ з промовистою назвою *“Вони починали з нами”* (та, на жаль, з різних причин закінчити не довелось), а також *“Свіча пам'яті”*, де надзвичайно тепло і щиро, підібравши вдалу жанрово-стильову манеру, написали про друзів (а їх аж сімнадцять), які зарано покинули цей світ, достойно пом'янувши їхні душі. Подано також низку гарних фотографій, змістовну *“Післямову”*.

У пам'ятному 1970 році вперше на перший курс прийняли 75 студентів, переважно зі стажем, серед них 15 дівчат (по п'ять у групі, мовляв, журналістика – це справа не жіноча). *“Хлопці, як самі згадують, були славні, молоді, гарячі. Старанно вчилися, багато читали, вправно писали. Веселі, жартівливі, в основному з селянських сімей”*.

На факультеті було тоді лише дві кафедри, які забезпечували вишкіл майбутніх спеціалістів з історико-журналістських дисциплін (сьогодні шість). Багато предметів читали викладачі з інших факультетів. Як доцент кафедри українського мовознавства я повинна була забезпечити засвоєння важливого для них курсу сучасної української літературної мови, максимально враховуючи особливості її функціонування у журналістських текстах.

Працювати з курсом було комфортно, щоразу йшла до них, як на свято. Щоправда, й не легко; студенти були допитливі, кмітливі, начитані. Я намагалася підбирати цікаві факти, ненав'язливо переконувати в тому, що рідну мову треба вчити все життя. Нічого казати, що меч з написом УБН постійно висів наді мною.

З колективної праці постає доволі цілісна картина тогочасного буття студентської молоді, подано важливі епізоди, що характеризують процес становлення фахівця, багаторічний труд наших випускників на різних каналах, будні нелегкої журналістської праці, яку справедливо називають “нервовитратною”. У кожного своя життєва історія, своя мудрість, свій талант, манера письма, тональність; є лірики, мрійники, іронічні, жартівливі, є дуже поважні, презентабельні... Кожна розповідь це своєрідне інтерв’ю, насамперед з самим собою, з друзями, з тим непростим часом. Це самоаналіз, сповідь перед своєю совістю.

Читаю, “вчитуюсь” у недомовлене. Тішуся, що перо в них легке і думка багата, радію, коли читаю їхнє шире: “*Над усе люблю писати ... Припасовувати слово до слова, смакувати написаним, насолоджуватися його музикою, коли речення стають бездоганними, а думка довершеною*” (с. 47). Приємно, коли натрапляю на вдале висловлювання, що його породила життєва мудрість, а чи журналістський досвід, приміром: “*Порядність – золоте правило журналістики*”, “*Вміння розповісти людям про людське і людськи*”, “*Настав час, коли свобода мовчання цінніша, ніж свобода слова*”, “*людина, яка перестає читати, перестає мислити*”, “*радості роблю собі сама*” та багато інших.

Університет, факультет, спілкування з педагогами в різних ситуаціях – одна з основних тем книги. Сказано чимало слів щирої вдячності. Для багатьох університет – школа життя, величне царство, святилище, Храм Мудрості, Знань, Науки, Храм Людяності, Добра, хоч згадуючи про переслідування друзів, виключення з комсомолу, а далі – з університету, зберегли ще одну характеристику – *солодкі, але з гірким присмаком університетські літа*.

Порівняно безхмарними були перші два роки: лекції, практичні, колоквиуми, наукові пошуки, праця в бібліотеці, веселе, хоч часом і напівголодне життя в гуртожитку, допомога колгоспові, що було щорічним нашим обов’язком, поїздки до рідних ... Пам’ять зберегла колоритні епізоди. Приміром, на екзамені із зарубіжної літератури бл. п. Галина Рубанова буквально “вибухала” від блискучих відповідей, а залікові летіли під двері, а то й через вікно з третього поверху. Відтворюють яскравий образ пок. Йосипа Дідика – викладача античної літератури, з гумором згадують свої невинні жарти. Так, викладач вимагав, щоб на екзамені був збережений певний ритуал: студент повинен бути одягнутий у чорну маринарку і обов’язково мала бути краватка. Зрозуміло, що один порядний піджак перекочовував з одного плеча на багато інших.

Про педагогів сказано чимало добрих слів, висловлено найщирішу вдячність. За все – за високий професіоналізм, зичливе ставлення до студента, посильну допомогу в скрутних ситуаціях.

Незабутнім для курсу залишився професор Володимир Йосипович Здоровега. Безперечно, був особистістю харизматичною, любив факультет, дбав про його добре ім’я, уміло плекав журналістські кадри. Мав незаперечний дар спілкуватися зі студентами, залишався улюбленим педагогом для багатьох курсів. Цінними були його праці з теорії і практики журналістики, у яких він талановито розвивав цікаві ідеї.

Добрим словом згадують педагогів, що викладали мову і стилістику, а п. Володимир Карпин свій оригінальний і цікавий словник “Львівська гвара”, над яким працював сім років, присвятив Володимирові Кибальчичу, неперевершеному стилістові, Вікторії Вербицькій і Олександрі Сербенській, за що ще раз сердечно дякуємо.

З глибокою повагою та справжньою синівською шаную згадують тодішнього декана доц. Павла Йосиповича Ящука, якого згодом замінив проф. Йосип Терентійович Цьох. У сімдесятих роках, коли буревієм прокотилася чергова “чистка”, спрямована проти ворожих елементів, коли під корінь підрізали все талановите, свідоме свого національного “я”, очільники факультету не одному допомогли доброю порадою, замовляли потрібне словечко в редакціях інших областей, допомагаючи влаштуватись. А таке не забувається. Їх, наших вихованців, довірливих, відвертих, щирих, яким навіть важко було зрозуміти, що плавають в океані застійного бруду, яких, мабуть, дещо збаламутила т. зв. “хрущовська відлига”, безжалісно позбавляли іноді тяжко здобутого, омріяного студентського квитка. І за що? Вистачило мати під подушкою брошуру Івана Дзюби, де, по суті, були викладені засади ленінської національної політики (облудливі, як і все, що йшло від вождя), чи надрукував у Самвидаві вірш про кохання, а іноді вистачило, щоб хтось із “ширих” друзів написав “доповідну”, а чи, виходячи з комсомольських зборів (де виключили Павла Федюка), відповідно прокоментував сказане: “*Забудь рідну мову, забудь рідну неньку і вивчай есперанто*” (це вже про Бориса Ковтонюка, безстрашного патріота України і захисника свого Дніпра). Подібних прикладів чимало.

Поширеними стали слова *стукач, шур, шістка*... Цей час ословеснений у багатьох спогадах. Наталя Дзюбенко-Мейс, приміром, пише: “...страх вгніздився у наших студентських душах і не відпускав уже до кінця навчання. Усе кудись звітрилося – радість спілкування, гомінки вечірки, неймовірний трепет перших побачень. Ми були хворі. Недовірою один до одного, страхом безкінечних обшуків у гуртожитку, побоюванням, що твій найближчий друг виявиться стукачем, бо ж кожен та чимось завинив. Усі читали дисидентську літературу чи тримали в руках книги Грушевського. Ми усі були винні, бо усі ж таки, за невеликим винятком, розмовляли українською... Безкінечні комсомольські збори, політінформації, виклики на килим у так званий перший відділ”.

Серед тих, кому жорстоко поламали долю, був талановитий письменник, мрійник, добра душа Павло Федюк (Царство йому Небесне!). Прекрасно знав говірку Карпат, був обізнаний з історією свого краю, з його самобутньою культурою. З бідної селянської сім’ї, напівголодного дитинства прийшов до університету, який, помимо багатьох неприємностей, щиро шанував. Його перманентно відраховували, він десь блукав світами, потім поновлювався, десь знову пропадав, з’являвся. Його студії на факультеті тривали, здається, десь двадцять років. Мені доводилося щось там дописувати в його заліковій, переписувати, щоб заліки, екзамени відповідали зміненому навчальному планові. І ми частенько гуторили собі. Політики не чіпали. Павло любив помудрувати над якимось словом, його етимологією. Пам’ятаю, як він вдало пояснив походження слова *совість*: визначив префікс *со-*, що в старослов’янській означав “поруч” (пор. у рос. *созвездие, сосед*; в українській цей префікс дав рефлекс *су-*: *сузір’я, сусід*). А *вість* тлумачив як повідомлення, комунікат, що йде зверху. Отже, робив він висновок: якщо людина спроможна правильно сприймати навколишній світ, вникати в його потреби й болі, а антенами своєї душі ловити праведне з небес, то вона має *совість*. Дарував свої книжки, які й сьогодні залюбки перечитую. Дуже добре, що в книзі помістили його гарну новелу-есеї “Штабар” (слово з карпатського лексикону на позначення криничанина).

Коли читаю, відчуття таке, ніби космічне сяйво, пронизуючи підвладний йому простір, освітлює душі шляхетних і зорями сяє в їхніх очах.

Приємними були зустрічі і з іншими випускниками 1975 року, переважно з тими, що працюють у Львові – з Мирославою Лубкович, Зиновієм Суходубом, Ярославом Фейлом. Не одну передачу про культуру мови робила з ними. А проф. Ігор Мельник надрукував деякі мої посібники (ще й заплатив). Пам'ятаю і дякую. Перехрещувалися наші педагогічні стежки з проф. Антоніною Токарською.

Ще одна тема, яка домінує в книзі, – це Львів, місто, де вібує і струменіє свій, неповторний Дух львівської Землі, де на мальовничому узгір'ї, на якому так гармонійно поєднуються з лагідними схилами пагорбів видолінки, де затишні таємничі вулички, гарні майданчики. Широ згадує про місто Володимир Краснодемський: *“Львів, якщо хочете, став своєрідним Ангелом-охоронцем наших душ. Від заздрості, злоби, від байдужості і фарисейства... І далі таким залишається”*. А на підтвердження цитує слова відомої сучасної письменниці (не називаючи прізвища): *“У Львові я справді дивна. Зовсім інша, ніж удома, у Києві. Тут я завжди закохана і завжди молода”*. Називають його *“зоряним”, “талановитим”* (с. 27), присвячують поезії (Наталя Дзюбенко-Мейс, Роман Пастух, Валентина Мацерук-Моржухіна), признаються *“Я люблю тебе, місто дощів”* (с. 132), називають його містом-дивом, містом-загадкою, шляхетно-гоноровим. Сердечні слова підбирає, щоб прославити його силу, Петро Кулінець:

“Сивий Львово! Столице моєї мрії;
Епіцентр моїх радощів і надій ...
Дякую, що серце твоє,
Одчайдушно левине,
Краплю сили хлюпнуло
Й у серце моє!”

Чутлива, благородна, шляхетна душа тих, чиє серце здатне так ніжно і проникливо сказати про наше диво – Львів.

Але яку б тему не обрав кожний з авторів колективної праці (а їх близько п'ятдесяти), у розповідях відчутна одна наскрізна лінія – це прагнення зберегти чистоту помислів, сфокусувати антени душі на Богоприсутності. На цьому спеціально акцентовано у *“Післямові”*: *“... закономірно, що наша мандрівка у молодість не могла поєднатися з надривом, переможними реляціями чи просто лукавством, адже її учасниками були і наші сімнадцять однокурсників-друзів й абсолютна більшість наших викладачів, душі яких споглядають за нами з Вічності”* (с. 242).

І навіть така загальна настанова – це також промовистий штрих до психологічного портрета колишніх наших студентів.

Залишається узагальнити, підсумувати і щиросердечно подякувати.

- Книга Ваша гарна, унікальна, як і Ваш курс – неповторний, винятковий, талановитий. Цікава. Загалом грамотна (окремі огріхи трапляються: слово *вуз* стало архаїзмом, дехто надуживає дієслово *займатися*, використовуючи його не в прямому значенні, та ін.).

- Цінність книги насамперед у тому, що в ній бачимо горизонтальний та вертикальний зрізи буття української журналістики в нелегкі часи останніх років ХХ ст. та початку наступного.
- У Ваших спогадах дуже зримо проходить тема людської порядності, добра, зворушливого побратимства, сестринства, що зберегли і в пізніші роки, створивши свою Студентську Рідню. Однак, цілком погоджуюсь зі словами п. Остапа Лободи: *“Ми таки виборсалися із застою і з початком 90-их вступили в добу розвою. Але, здається, загрузли на її початку. Якийсь класик сказав, що соціалізм несе в собі родимі плями капіталізму. Ми ж у розвії увійшли з родимими плямами соціалізму. Тільки час, праця і терпеливість можуть допомогти нам позбутися тих плям”*.
- Чимало з Вас усвідомлює доволі жалюгідний стан сучасної української журналістики, про що правильно і категорично висловився, приміром п. Василь Назарчук: *“Наш національний інформаційний простір був фактично вицент зруйнований попередніми режимами ... російська пропагандистська машина і сьогодні інфікує мізки ... не полишає враження, що наша журналістика залишається в полоні російської інформаційної матриці”*. Але Ваша оптимістична заява *“Ми ще в дорозі”* вселяє надію, що Ви, талановиті, з великим досвідом, робитимете все можливе і неможливе, щоб позбутися неприємного багажу минулого, творити добрі справи.
- Змальовані картини життя-буття радянського студента тих часів – це важливий свідок нашої історії. Сучасна молодь мало знає про ці часи, іноді навіть не вірить, що могло бути таке знуцання, насильницьке насаджування людиноненависництва, коли на людському нещасті будували свою кар’єру різного пошиву “стукачі”, “тайняки”, “щурі”, “христопродавці”. Ваша колективна праця, крім усього іншого, дає нам, педагогам, цінний матеріал для навчальної та виховної роботи.
- Ви зуміли віддати належне колективові педагогів, який працював з Вами, зрозуміли їхнє прагнення дати Вам те, що було в їхній змозі; найважливіше надбання, як самі пишете, навчили Вас мислити, аналізувати події, критично сприймати життя, відрізняти добро від зла; употужнили знання рідної мови, виховали повагу до рідного Слова.

Хай Доля буде ласкавою до Вас і Ваших рідних. Хай постійною потребою залишитесь творити Добро. Плекайте в серці Бога і Україну. А девізом для нас хай стане Шевченкове:

Свою Україну любіть,
Любіть її... Во время люте,
В остатню, тяжкую минуту
За неї Господа моліть.

“Свою Україну”... Закарбовану в серці, записану великими літерами в душі.

Стаття надійшла до редколегії 09.10.16
Прийнята до друку 25.10.16